

Слободан Петровић*

*Факултет друштвених наука Београд,
Универзитет Привредна академија Нови Сад*

Зоранчо Василков**

Пословни и правни факултет, Универзитет МБ Београд

ПРИСТУПАЊЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ – ПРОЦЕС БЕЗ КРАЈА

Сажетак

Приступање Републике Србије Европској унији је процес који више од 18 година у континуитету окупира интересовање академске заједнице, институција, невладиног сектора и самих грађана. Европска будућност Србије и Западног Балкана је прокламована од стране Европског савета на самиту у Солуну 2003. године. Овај период праћен је различитим процедуралним фазама приближавања и сарадње, у чијој основи се налазе економски и политички интереси обеју страна за економско повезивање, јачање односно приступа јединственом тржишту, раст животног стандарда грађана, владавину права, јачање институција, поштовање заједничких европских вредности и демократски развој друштва. Домаћа и страна литература која третира европске интеграције, документа и извештаји институција и медијски наступи представника обеју страна понекад указују на дијаметрално супротне ставове, као да се ради о два потпуна паралелна процеса оптерећена различитим виђењима и вредновањима, препуних недовољном искреношћу и недостатком поверења у остваривању циљева интегративних процеса. Овим радом се аналитички и критички приступа истраживању процеса приближавања и приступа Републике Србије Европској унији и указује на

* slobpetrovic@yahoo.de

** vasilkovzoranco@yahoo.com

међусобне противречности, недостатке, неконзистентности и неизвесности које се јављају у јавности и код грађана Републике Србије. Стратегија за проширење ЕУ на Западни Балкан из 2018. године и нова методологија приступања су примери *par excellence* за увид у непрекидни процес измена, недоследности и неповерења. Намера аутора је да употребом историјског, упоредног и телеолошког метода истраживања, уз анализу претходних проширења Уније и политичких процеса, укажу на нелогичности, zasiћеност и растуће неповерење грађана Републике Србије у процес приступања. Из перспективе грађана Републике Србије чини се да ЕУ, као стратешки приоритет у ког су највише веровали последњих 20 година, треба полако да препусти своје место другим облицима геополитичког повезивања.

Кључне речи: процес приступања, преговори, проширење ЕУ, политичка воља, критеријуми за чланство, поверење грађана.

УВОД

Настанак и развој Европске уније (у даљем тексту: ЕУ), економски развој њених држава чланица, политичка сарадња, друштвене вредности и стандарди на којима је она успостављена део су интересовања економиста, академске заједнице и грађана Републике Србије још од 90-тих година прошлог века. ЕУ настала је као политичка надоградња постојеће економске интеграције држава чланица Европске економске заједнице након пада Берлинског зида. Уговором о ЕУ из Мастрихта (потписан 1991. године, ступио на снагу 1993. године) створен је нови политички ентитет на већ постојећу успешну економску интеграцију 12 држава европског континента, уз истовремено успостављање оквира за њено проширење и пријем нових држава из источне Европе (Зечевић 2020, 354). Жеља за улазак у интегративне процесе на европском континенту у оквиру заједнице националних држава, са елементима наднационалности, постаје политички приоритет Републике Србије почетком 21. века, унутар тада још увек федералне државе са Републиком Црном Гором. Сам почетак европских интеграција био је праћен ентузијазмом и веровањем у економски развој, заједничке вредности, поштовање људских права, изградњу демократских институција и помоћи коју Унија пружа државама кандидатима на путу евроинтеграција и пријема у члан-

ство. Подршка државама Западног Балкана и истицање њихове европске перспективе на састанку (самиту) Европског савета у Солуну 2003. године, означили су пут приближавања, унапређења, економске и политичке сарадње у оквиру процеса стабилизације и придруживања, од успостављања Европског партнерства и потписивања Споразума о стабилизацији и придруживања до отварања преговора за приступање Републике Србије ЕУ.

Приближавање и приступање Републике Србије ЕУ је процес у који су грађани имали највише поверења од 2000. године. Огромна подршка грађана европским интеграцијама била је евидентна у изборним процесима. Ниједна политичка опција није могла да рачуна на победу на изборима без постављања приступања ЕУ као стратешког циља. То је била одлучујућа политичка тема за добијање подршке грађана Републике Србије на изборима. Да ли ће ова тема и даље бити високо на листи приоритета грађана и политичке елите? Зашто се у последње три године осећа разочарење и појављује растуће неповерење у процес приступања? Колико је још времена потребно да Србија постане пуноправна чланица ЕУ? Да ли поступак проширења уопште има краја? Ко је одговоран за изневерена очекивања грађана у последњих 20 година? Да ли је у новој геополитичкој реалности европска будућност и даље примамљива за грађане Србије? Ово су само нека од питања на која аутори покушавају да нађу одговоре у истраживањима и анализама процеса приступања.

ОСВРТ НА ЕВРОИНТЕГРАЦИЈЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ ДО ОТВАРАЊА ПРЕГОВОРА О ПРИСТУПАЊУ

Као почетак приближавања можемо означити 2001. годину, када је одржан састанак Консултативне радне групе која је требало да припреми изразу студије о изводљивости, као увод у преговоре о потписивању Споразума о стабилизацији и придруживању.¹ У међувремену динамичне политичке промене које захватају Републику Србију, борба против организованог криминала као наслеђе ратних година и изолације, атентат на премијера, распад државне заједнице са Црном Гором и условљавање процеса приступања ЕУ изручењем хашких оптуженика успоравају преговоре и потписивање Споразума о стабилизацији и придруживања који је коначно потписан 2008. године. У том периоду ЕУ је завршила два круга проширења на државе југоисточне Европе, те је 2004. годи-

1 Хронолошки историјат евроинтеграција Републике Србије видети на: <https://www.mei.gov.rs/srp/srbija-i-eu/istorijat-odnosa-srbije-i-eu/>, 10/01/2021.

не примљено десет нових држава чланица, а 2007. године Унији су приступиле Бугарска и Румунија. Оно што карактерише ова приступања, а што и дан данас није случај са Републиком Србијом и државама Западног Балкана је јасна политичка воља, подршка и коначно одлука ЕУ и држава чланица о неопходности и значају пријема нових држава чланица. Та одлука, донета на самиту Европског савета у Мадриду 1995. године, детаљно је представљена у Саопштењу Европске Комисије (у даљем тексту: Комисија) из 1997. године под називом Агенда 2000 (Agenda 2000).

Потписивање Споразума о стабилизацији и придруживању са Републиком Србијом је први обавезујући међународни уговор којим се дефинишу права и обавезе држава чланица и ЕУ са једне стране и Републике Србије са друге, у области економије, усклађивања законодавства, политичких приоритета, изградње институција и демократског друштва, заснованом на владавини права и поштовању људских права и основних слобода. Споразуме о придруживању закључује Савет ЕУ, а преговоре о потписивању споразума води Комисија. Суштински, он извире из економских и политичких критеријума за пријем у чланство, дефинисаних од стране Европског савета 1993. и 1995. године, као и закључака са самита у Солуну у којима се без јасне политичке одлуке, декларативно представља и подржава европски пут држава Западног Балкана.²

Захтев за пријем у чланство ЕУ, Република Србија је званично поднела децембра 2009. године. То је значило спремност за одговоре на упитник Комисије који се упућује свакој држави која аплицира за чланство и на основу одговора државе, иста добија статус кандидата за чланство, а који је Републици Србији додељен 2012. године. Комисија је 2013. године препоручила отварање преговора са Србијом о приступању, а Европски савет одлучио је да преговори са Србијом о приступању ЕУ почну најкасније у јануару 2014. године.

ПРЕГОВОРИ О ПРИСТУПАЊУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ У УСЛОВИМА ЗАМРЗНУТОГ ПРОШИРЕЊА

Република Србија започела је процес преговора за чланство на Међувладиној конференцији одржаној јануара 2014. године, када су званично почели преговори које ће водити Комисија и Влада Републике Србије. На конференцији су представљени преговарачки оквири (општа позиција ЕУ и уводна изјава РС) обеју страна, као

2 Закључке 40-43 самита Европског савета у Солуну видети на: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11638-2003-INIT/en/pdf>, 15/12/2020.

званични документи који дефинишу почетна начела и обавезе преговарачких страна током преговора. Утврђено је одвијање преговора у оквиру 35 преговарачких поглавља. Од тада до данас отворено је 18 преговарачких поглавља, међу којима се по свом значају издвајају поглавља 23. и 24, а која се односе на правосуђе и основна права и слободу, безбедност и правду. На основу лоших искуства у односу на ова поглавља приликом приступања Румуније и Бугарске, у преговорима са Хрватском успостављено је правило да се ова поглавља отварају међу првима, остају отворена, односно могу се поновно отворати, и коначно се затварају на крају целокупног преговарачког процеса. Карактеристика наших преговора од самог почетка је што се процес преговарања одвија споро, са пуно нејасноћа, са политичким и економским неслагањима, стварајући тако утисак бесконачног трајања преговора. Укратко ћемо се осврнути на главне изазове и проблеме са којима се суочавају обе стране у процесу преговора.

У поређењу са претходним проширењима, када није постојао замор држава чланица, утицај Комисије на приступање био је озбиљан, свеобухватан, конзистентан, двосмеран, уз могућност јачег притиска на државе кандидате у усклађивању законодавства и прихватање владавине права и правне државе и осталих вредности ЕУ. Тачније, процес проширења био је у рукама Комисије. Она је често подржавала и гурала државе кандидате у чланство у Унији, имајући доста разумевања за њихове унутрашње прилике (Зечевић 2020, 356). Иницијатива и динамика Комисије омогућавала је групно вођење процеса проширења, отварање и по десетине тематских области, као и примену принципа надокнађивања, чиме је земљама које су касиле у спровођењу реформи омогућено да у „разумном року“ испуне предвиђене критеријуме и достигну државе које су раније ушле у преговарачки процес (Петровић 2019, 51). ЕУ и државе чланице након последњих проширења 2007. и 2013. године имају, због умора од проширења и неопходности нове реформе у оквиру Међувладине конференције ЕУ до 2025. године, перспективу „замрзнутог“ проширења на друге државе. Правци будућег развоја ЕУ приказани су у „Белој књизи о будућности ЕУ до 2025“, у којој је представљена реформа Уније кроз пет сценарија о будућности ЕУ (White Paper on the Future of Europe, Reflections and scenarios for the EU27 by 2025, 2017). Најкраће речено, она садржи решења од нестанка Уније овакву какву је знамо и задржавање само јединственог тржишта, до јачања и ширења Уније са наднационалним овлашћењима пандан федералној држави. Између ова два крајња сценарија налази се предлог о очувању тренутног стања и ширењу, или смањењу степена повезаности и интеграција у појединим областима и заједничким политикама Уније.

И поред измена оснивачких уговора и ширења надлежности Уније и наднационалних институција, пре свега Комисије и Европског парламента, државе чланице у области спољне и безбедносне политике Уније, у коју спада и проширење, чврсто држе сваку промену у својим рукама. Политика проширења је у надлежности Директората за политику суседства и преговора о проширењу ЕК, а сам процес проширења и спољна и безбедносна политика по Уговору из Лисабона спадају у посебну политику Уније, која предвиђа да државе чланице закључују, и преко својих националних парламената прихватају (ратификују) уговоре о приступању нових држава чланица (Treaty on European Union (Consolidated version 2016), 1).³ Одлуке у овој области доносе се на основу једногласности, односно консензуса свих држава чланица.

Почетком 2018. године, схватајући огромно значење смањења неизвесности и одуговлачења процеса проширења, Комисија усваја Стратегију за проширење Уније на Западни Балкан, у којој се први пут помињу рокови завршетка преговора (до краја 2023. године) и приступање Републике Србије и Републике Црне горе до 2025. године (European Commission 2018). Ова Стратегија за државе Западног Балкана представљала одлучан импулс и наду да је Унија коначно донела неопходну политичку одлуку о проширењу које може бити завршено у предвидљивим временским роковима, уз озбиљне напоре држава кандидата у прихватању и спровођењу неопходних реформи и усклађивање законодавства са правним тековинама ЕУ.

НОВА МЕТОДОЛОГИЈА ПРИСТУПАЊА: ИСКРЕНО УБРЗАВАЊЕ ИЛИ ДОДАТНО УСПОРАВАЊЕ ПРЕГОВОРА

Након избора за ЕП 2019. године и формирања нове Комисије, мења се приступ проширења, и предложена стратегија са оквирним роковима приступања остаје само мртво слово на папиру. Француска је предложила нову методологију преговара и до њеног усвајања одбила давање сагласности у оквиру Европског савета за одређивање датума о почетку преговора са Републиком Северном Македонијом и Републиком Албанијом. Након притиска Немачке и других држава чланица, дошло је до измене почетних премиса Француског предлога о другачијем приступу у поступку проширења Уније. Нова усаглашена методологија приступања уводи већу контролу проце-

3 Превод на српском језику Лисабонског уговора видети на: https://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/ugovor_eu.pdf, 15/01/2021.

са, напредовање, али и назадовање у преговорима, у замену за неку врсту непотпуног чланства, приступ већини европских фондова и више укључивања држава кандидата у структуре ЕУ у областима, или заједничким политикама у којима је остварен напредак, или су завршени преговори.

Пристапање се по новој методологији заснива на четири главна критеријума за убрзавање поступка приступања држава Западног Балкана, који су дефинисани као: већа кредибилност, јаче политичко управљање, динамика и предвидљивост. У делу који се односи на већу кредибилност за процес приступања, истиче се повратак кредибилитета обе стране, чиме се директно признају спорост и неуспех обеју страна у досадашњим поступцима приступања Републике Србије и Републике Црне Горе. Повратак кредибилитета се мора ослањати на повратак и учвршћивање међусобног поверења, са постојањем јасних обавеза обеју страна. За лидере Западног Балкана предвиђено је да морају кредибилније (веродостојно, искрено, недвосмислено) изражавати опредељеност за спровођење неопходних суштинских реформи које се односе на владавину права, борбу против корупције, привредни развој, обезбеђивање функционисања демократских институција и јавне управе, као и усклађивање са спољном политиком, док ће са друге стране Европска унија пружати своју недвосмислену посвећеност процесу заснованом на заслугама (European Commission 2020).⁴ Чини се да се „морати“ и „пружати недвосмислену посвећеност“ у овом контексту изједначавају, иако немају исту тежину и значење. Интензивније политичко управљање односи се на наставак већ успостављених дијалога о политикама на високом нивоу са државама, и то одржавањем редовних самита ЕУ – Западни Балкан између владиних конференција. Новину представљају међувладине конференције за појединачне земље, које се одржавају након објављивања годишњег извештаја Комисије о свакој од држава. Оно што нарочито забрињава у овом делу је улога држава чланица које, као да добијају већа овлашћења у процесу приступања и преко права на вето, односно блокаде неке државе кандидата. Прва забринутост односи се на укључивање експерата за праћење и спровођење одређених политика проширења на терену, као директни допринос годишњим извештајима и секторској експертизи. Друга забринутост је могућност државе чланице да редовније надгледа и прати укупни напредак државе кандидата. Како то изгледа на Балкану показују „добросуседски“ односи у региону, блокада Словеније

4 Превод на српском видети на: https://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/metodologija_prosirenja'20.pdf, 18/01/2021.

приступању Хрватске, претње блокадама отварања појединих поглавља са којима се Република Србија сусрела због мањинских права од своје три суседне државе чланице ЕУ (Бугарска, Румунија, Хрватска) у периоду 2016-2018. године, као и најновији вето из јануара 2021. године, којим је Бугарска блокирала отварање приступних преговора са Северном Македонијом. Јачање улоге држава чланица дефинитивно представља враћање два корака уназад и огроман ризик за додатно успоравање, па и комплетно блокирање процеса приступања услед често нерешивих историјских спорова на Балкану. На основу ових искустава, забрана злоупотребе билатералних питања, предвиђена новом методологијом, делује, у најмању руку неозбиљна.

Динамика предвиђа да преговарачка поглавља буду организована у тематске кластере. Преговори о сваком кластеру биће отворени као целина након спроведеног поступка скрининга за сваки појединачни кластер, а између ЕУ и држава кандидата биће договорени приоритети за убрзану интеграцију и кључне реформе (European Commision 2020, 5). У новој методологији за Србију и Црну Гору предвиђена је могућност избора, тј. да наставе са досадашњим начином преговора, или да прихвате нови начин приступања. Међутим, и годину дана након усвајања методологије, нема упутства Комисије како ће се она примењивати на државе Западног Балкана које су отвориле преговоре. Република Србија је прихватила наставак преговора по новој методологији, што значи да се свих 35 поглавља по својој сродности и повезаности сврстава у шест кластера, док поглавље 35, које се односи на преговоре око Косова и Метохије, не припада ни једном кластеру. Називи кластера односно тематских целина су: 1) Основе, 2) Унутрашње тржиште, 3) Конкурентност и инклузивни раст, 4) Зелена агенда и одржива повезаност, 5) Ресурси, пољопривреда и кохезија и 6) Спољни односи.

Кључни елемент процеса приступања представља предвидивост, позитивно и негативно условљавање у чијој основи се налазе заслуге за остваривање напретка у преговорима и њихова условљеност испуњењем критеријума из кластера. Сходно томе, неопходно је да државе кандидати познају мерила на основу којих ће се мерити њихов учинак и да државе чланице деле јасно разумевање о томе шта се тачно тражи од кандидата. Комисија ће дефинисати услове за кандидате када је реч о напретку, а који морају бити објективни, прецизни, детаљни, строги и проверљиви. Ако државе уложе довољне напоре у реформске приоритете договорене у оквиру преговора, то би требало да доведе до: ближе интеграције државе са Европском унијом, ангажмана који има за циљ убрзану интегра-

цију и повећање финансијских средстава и инвестиција (European Commision 2020, 6). Конкретно, напредовање по кластерима треба да омогући добијање додатних средстава из европских кохезионих фондова, на начин како је то предвиђено за државе чланице и већи приступ јединственом тржишту. Ближа интеграција означава да напредак у преговорима даје право присуства представника државе кандидата на седницама Савета или Европског савета, без права гласа. Она се разликује од ближе сарадње предвиђене оснивачким уговорима, и за државе Западног Балкана се под ближом сарадњом подразумева финансирање, односно приступ европским фондовима и отварање јединственог тржишта за државе Западног Балкана (Ђеранић-Перишић 2020, 169).

Методологија прописује и начин кажњавања, односно реверзибилност процеса преговора. Ако држава кандидат не оствари, или не одржи достигнути стандард у једној од целина (кластера) коју је затворила, изриче се нека врста казне пропорционалне прекршају. У блажим случајевима обуставља се одобрена помоћ кандидату, а у тежим преговарачки процес може да се врати уназад или пак да се у потпуности обустави онда када долази до повреде основних вредности на којима почива Европска унија (Зечевић 2020, 356). Ако употребимо синтагму „штапа и шаргарепе, шаргарепа је већа и тежа, а штап све дужи, па је вероватније да ће штап пући“ пре него што државе кандидати стигну до кохезионих фондова и јединственог тржишта.

Иако донешена са примарним циљем убрзања интеграција, стиче се утисак да примена нове методологије, са свим њеним предностима око давања права на одлучивање и економске погодности око коришћења фондова, може допринети даљем одлагању процеса преговора и пријема Републике Србије и других држава Западног Балкана у пуноправно чланство, пре свега због јачања улоге држава чланица у процесу приступања, на уштрб овлашћења Комисије. Проширење на Западни Балкан тиме остаје замагљен, нејасан, дугорочан циљ Уније, или циљ који је немогуће остварити. И поред изјава званичника и експерата за проширење да методологија није ништа ново и представља трансформацију процеса у нову форму и облик који суштински ништа не мења, чињеница је да се ради о комплетно новом приступу ЕУ, која под притиском јавности и неизвесности око реформе Уније, дефинитивно напушта модификовани модел проширења по ком је Унији приступило тринаест нових држава чланица, закључно са приступањем Хрватске 2013. године. Поново се стиче утисак да Унија експериментира, измишља нове приступе и спроводи нове политике само када је Западни Балкан у питању.

На основу анализе нове методологије чини се да њено усвајање неће допринети решавању главних недостатака процесу приступања ЕУ и пријему Републике Србије и држава Западног Балкана у ЕУ који се огледају у:

- непостојању јасне политичке визије о пријему у пуноправно чланство, за разлику од предходних проширења,
- одсуству чврсте политичке одлуке о проширењу и пријему у пуноправно чланство, која је замењена честим истицањем европске перспективе Западног Балкана и економске помоћи кроз приступне фондове;
- умору од проширења и замрзавању пријема на неодређени временски период,
- неизвесности будуће реформе Уније,
- негативним последицама и већој осетљивости Уније на поштовање европских вредности, демократије, владавине права и начела солидарности, чија су кршења посебно изражена у новим државама чланицама које припадају Вишеградској групи,
- неуспеху Уније у посредовању решавања питања Косова и Метохије.

Комплетан процес преговора ЕУ према државама Западног Балкана може се на основу тренутног стања у Унији, описати фразом „Ми волимо да преговарамо о преговорима и водимо преговоре које никад не бисмо да завршимо“.

Република Србија са друге стране, у покушајима да заштити националне интересе и очува територијални интегритет на Косову и Метохији, учествује у посебном процесу преговора који се воде под покровитељством ЕУ. И поред потешкоћа у преговорима по овом питању, настављају се и преговори о приступању ЕУ. Њихово убрзавање умногоме зависи од исхода преговора о статусу јужне српске покрајине и постизања свеобухватног обавезујућег споразума, који је услов за улазак Републике Србије у пуноправно чланство. Измена методологије приступања, спорост националних институција у имплементацији преузетих обавеза из преговарачких поглавља, недостатак реформи у области функционисања правне државе и недовољан напредак у реформи правосуђа, медијска и политичка острашћеност, уз поменуте преговоре о Косову и Метохији, су објективни индикатори недовољног напретка у процесу приступања ЕУ. Приступ Републике Србије у преговорима о приступању Европској унији се може исказати реченицом „Ми смо део Европе, али смо се на том путу изгубили“.

ПРИСТУПАЊЕ ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ ИЗ УГЛА ЈАВНОСТИ И ГРАЂАНА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

У почетном периоду евроинтеграција, истраживања јавног мњења су указивала на изузетну подршку грађана Републике Србије процесима евроинтеграција и учлањењу у ЕУ, која је у просеку износила око 70% подршке грађана. Међутим, изгледа да ово време ентузијазма и поверења грађана полако одлази у историју. Период пада поверења почиње од 2010. године, да би током 2012. и 2014. године поверење у ЕУ било на рекордно ниском нивоу од 41% грађана који би гласали на референдуму за приступање ЕУ.

Перцепција грађана на процес проширења има неколико димензија и потребно је укратко се осврнути на неке од њих. Прво, сам процес преговора не зависи само од воље, посвећености и истрајности Републике Србије да остане на европском путу и спроведе неопходне политичко-економске, правне и друштвено социјалне промене у складу са стандардима и вредностима Уније, већ умногоме зависи и од политичко-економских изазова, како на регионалном, тако и на глобалном нивоу. На пример, и поред генералног разумевања за ставове представника Уније да ЕУ не жели процес проширења и пријем нових држава чланица које ће донети Унији и државама чланицама увоз безбедносних изазова и територијалне, граничне спорове и проблеме, сами преговори о Косову и Метохији који се воде у Бриселу, непоштовање и избегавање примене Бриселског споразума и инсистирање на потписивању правно обавезујућег споразума као замене за међусобно признање, утичу на јавност и грађане Републике Србије да процес приступања и процес признања независности јужне српске покрајине виде као један процес или два повезана процеса, од којих преко признања треба стићи до чланства.

Друго, опречни ставови европских и српских политичара, јавних личности, експерата, чланова академске заједнице и медија око процеса приступања често производе конфузију код грађана и дели их на оне који схватају комплексност процеса, значаја и погодности за сваког појединца које чланство у ЕУ доноси и на оне који негирају и уопште постављају питање о сврсисходности вођења преговора и прикључењу заједници држава (ЕУ) где нисмо пожељни и прихватљиви. Изјаве да Србија „још дуго неће у ЕУ“ или „илузија је да ће Србију примити у ЕУ“ су пример за више од 60% изјава које се односе на неизвесност, неповерење и забринутост у процес приступања (Висковић 2021; Милановић 2020). Таква предвиђања доприносе да грађани са јасним европским опредељењем и израженим веровањем у европске вредности преиспитују своје ставове и у условима криза почињу да верују у бесконачност или у неостварљивост процеса приступања.

Треће, посматрајући реакцију Уније и њених држава чланица на кризу изазвану пандемијом Ковид 19, забране путовања и ограничавање слобода кретања људи, суспензија Шенгенског простора без граничних контрола и неуспех у координисаном спровођењу вакцинације и код грађана Републике Србије и код грађана ЕУ изазива озбиљне сумње у способност и кредибилитет Уније да адекватно одговори на нове изазове и претње у кризним ситуацијама. Ове чињенице утичу да све већи број грађана „не види светло на крају тунела“ и сматра да одуговлачење процеса приступања, неспремност Уније да прихвати проширење на Западни Балкан (59% у 2019) и инсистирање на политици условљавања, што кроз промену методологије приступања, што кроз притиске за решавање статуса Косова и Метохије (29% у 2019), треба да доведе до доношења политичке одлуке о одустајања од учлањења у ЕУ (Министарство европских интеграција, н.д.).

Истраживања јавног мњења, у периоду од 2018. до 2020. године указују да је чланство у Европској унији било прихватљиво за 55% грађана Републике Србије у 2018, 53% у 2019 и 48% у 2020. години (Министарство европских интеграција, н.д.). Посебан индикатор је подршка студентске популације и младих до 35 година који су најчешће проевропски оријентисани. Истраживање спроведено децембра 2020. године међу студентима на неколико приватних универзитета у Републици Србији показује поражавајуће резултате у вези приступања ЕУ код студентске популације: 39% за, 41% против, и 20% неопредељено.⁵

ЗАКЉУЧАК

Приступање Европској унији је један од стратешких приоритета Републике Србије са највише поверења грађана у последњих 20 година. Економско повезивање, привредни раст, развој тржишне привреде, инвестиције и подизање животног стандарда грађана су економски разлози који иду у прилог приступању држава кандидата ЕУ. Политичка сарадња и прихватање европских вредности и стандарда у области политичко правног уређења државе и друштва, развој демократије, функционисање правне државе и владавине права као и поштовање људских права и основних слобода део су заједничке традиције прихваћене од стране свих, или скоро свих држава европског континента и представљају надградњу економске интеграције мировног пројекта који се развија на тлу Европе

5 Истраживање аутора спроведено у децембру на узорку од 100 студената свих година студија.

од 1951.године. Спој економске сарадње, политичке надоградње и поштовање заједничких вредности чинио је ЕУ привлачном за приступање нових држава чланица.

Осамнаест година од добијања европске перспективе у Солуну, дванаест година од потписивања Споразума о стабилизацији и придруживању и седам година од почетка преговора о приступању Републике Србије ЕУ представља временске периоде у којима приступање, усклађивање и заједничка будућност изгледају близу, а чланство све даље. Период приступања, начин вођења преговора, испуњавање преузетих обавеза, реформе институција, државе и друштва изазивају мноштво опречних реакција и информација у медијима, а из перспективе грађана Републике Србије, изгледају као тапкање у месту, одуговлачење и приступање без краја. Поводом тренутног стања преговора између Републике Србије и ЕУ, академска заједница је подељена, политичка елита неодлучна, невладине организације и цивилни сектор су са позитивним приступом у промоцији европских вредности и неопходности прикључења, али са лимитираним утицајем на доношење политичких одлука и са много сумње у позитиван исход преговора. Када затражите да се једном речју објасни стање преговора за приступање, најчешћи одговори грађана Републике Србије су неизвесност, конфузија, збуњеност, фрустрације, неповерење. Успоравање, одуговлачење, непостојање политичке воље за прихватање Републике Србије и држава Западног Балкана као пуноправних чланица Уније води ка одустајању грађана од подршке приступању ЕУ. Са оваквим приступом Уније, питање је дана када ће на изборима грађани Републике Србије формално прихватити одустајање и дати легитимитет скидања чланства у ЕУ са листе приоритета и прихватање потпуног заокрета у односу на ближу сарадњу и давање предности другим облицима геополитичког повезивања (са Русијом и Кином), као компензацију за изгубљену европску перспективу. Другим речима, недостатак визије и воље лидера држава чланица ЕУ, упакован у замор од проширења и замрзнуто проширење до завршетка реформи унутар Уније и условљавање пријема Републике Србије са потписивањем правно обавезујућег споразума, што је *de facto* признање независности Косова и Метохије, води ка угрожавању мира, већим нестабилностима у економском, политичком и безбедносном повезивању и напретку региона и саме ЕУ. Последице таквог краја за регион који представља састави део европског континента и дели исту европску традицију, културу и вредности могу бити несагледив, не само по Републику Србију и државе западног Балкана, већ и по саму ЕУ.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Висковић, Иво. 2021. „Још дуго нећемо у ЕУ“, *НИН*, 12.02.2021.
- Зечевић, Слободан. 2020. „Макронов модел приступних преговора о уласку у Европску унију“, *Култура полиса*, бр.42/2020: 351-359. Нови Сад: Култура – Полис
- Министарство европских интеграција. н.д. „Историјат евроинтеграција Републике Србије“. <https://www.mei.gov.rs/srp/srbija-i-eu/istorijat-odnosa-srbije-i-eu/>, 10/01/2021.
- Милановић, Бранко. 2020. „Илузија је да ће Србију примити у ЕУ“, *Време*, 24.12.2020.
- Петровић, Милош. 2019. „Измењена политика проширења: Изазови и концентрични кругови интеграције“, *Међународни проблеми*, бр.1/2019: 50-79. Институт за међународну политику и привреду
- Министарство европских интеграција. н.д. „Истраживања јавног мњења“. <https://www.mei.gov.rs/srp/dokumenta/nacionalna-dokumenta/istrazivanje-javnog-mnjenja/>, 10/02/2021.
- Ћеранић-Перишић, Јелена. 2020. „Ближа интеграција земаља Западног Балкана са Европском унијом на основу нове методологије проширења“, *Српска политичка мисао*, бр. 3/2020:153-177.
- Agenda 2000: For a stronger and wider Union, COM(97) 2000, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3A160001>, 12/01/2021.
- Council of the European Union. 2003. *Thessaloniki European Council 19 And 20 June 2003 Presidency Conclusions*. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11638-2003-INIT/en/pdf>, 15/12/2020.
- European Commission. 2018. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, *A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans*, COM(2018) 65
- European Commission. 2020. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, *Enhancing the accession process - A credible EU perspective for the Western Balkans*, COM(2020) 57
- Treaty on European Union (Consolidated version 2016)“, OJ C 202, 7.7.2016, p. 1 – 389,
- White Paper on the Future of Europe, Reflections and scenarios for the EU27 by 2025, COM(2017) 2025 final.

Slobodan Petrović*

Faculty of Social Sciences Belgrade, University Business Academy Novi Sad

Zorančo Vasilkov**

Faculty of Business and Law, "MB" University Belgrade

ACCESSION OF THE REPUBLIC OF SERBIA TO THE EUROPEAN UNION – AN ENDLESS PROCESS

Resume

The accession of the Republic of Serbia to the European Union is a process continuously occupying the interests of the academic community, institutions, non-governmental sector and citizens themselves for more than 18 years. The European future of Serbia and the Western Balkans was proclaimed by the European Council at the Thessaloniki summit in 2003. This period was accompanied by various procedural phases of rapprochement and cooperation based on the both parties' economic and political interests in economic integration, strengthening or accession to the single market, living standards growth, rule of law, strengthening institutions, common European values and democratic development respect. Domestic and foreign literature dealing with European integration, documents and reports of institutions and both sides' media representatives appearance occasionally indicate diametrically opposed views seeming like two entirely parallel processes, burdened with different views, evaluations, filled with lack of honesty and trust in achieving integrative goals process. This paper analytically and critically approaches the research of the process of approaching and accession of the Republic of Serbia to the European Union and points out the mutual contradictions, shortcomings, inconsistencies and uncertainty which occur in the public and among the citizens of the Republic of Serbia. The 2018 EU Enlargement Strategy for the Western Balkans and the new accession methodology are examples par excellence for insight into the ongoing process of inconsistency and mistrust change. The intention of the author

* slobpetrovic@yahoo.de

** vasilkovzoranco@yahoo.com

is to use the historical, comparative and teleological research method, with the analysis of previous enlargements of the Union and political processes, to point out the illogicalities, saturation and growing distrust of the citizens of the Republic of Serbia in the accession process. From the perspective of the citizens of the Republic of Serbia, it seems that the EU, as the strategic priority they have believed the most in the last 20 years, should slowly give up its place to other forms of geopolitical connections.

Keywords: accession process, negotiations, EU enlargement, political will, membership criteria, citizens' trust.

* Овај рад је примљен 02. марта 2021. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 10. маја 2021. године.